

VILNIAUS APYGARDOS TEISMAS NUTARTIS

2014 m. sausio 28 d.
Vilnius

Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėja Virginija Pakalnytė-Tamošiūnaitė,
sekretoriaujant Agnei Čižienei, Daliai Kanopienei,
viešame teismo posėdyje išnagrinėjus VšĮ „Žmogaus teisių stebėjimo instituto“ įgaliotosios atstovės
VšĮ „Žmogaus teisių stebėjimo instituto“ patarėjos teisės ir politikos klausimais Mėtos
Aduavičiūtės (toliau tekste - pareiškėja) skundą dėl Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m.
gruodžio 6 d. nutarties, kuria buvo atmestas nevyriausybinės organizacijos „REDRESS“ direktorės
Carla Ferstman ir Žmogaus teisių stebėjimo instituto įgaliotos atstovės Natalijos Bitiukovos (toliau
tekste - pareiškėjai) skundas, dėl Generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos
tyrimo departamento prokuroro Antano Stepučinsko 2013 m. rugsėjo 27 d. nutarimo atsisakyti
pradėti ikiteisminį tyrimą, panaikinimo,

n u s t a t ė:

2013 m. rugsėjo 13 d. Generalinėje prokuratūroje buvo gautas pareiškėjų prašymas pradėti ikiteisminį tyrimą dėl įtariamų nusikalstamų veikų, atliktų Lietuvoje Mustafa Ahmed al-Hawsawi atžvilgiu, t. y. dėl Lietuvos pareigūnų ir valstybės institucijų dalyvavimo perduodant, slapta kalinant, kankinant ir nežmoniškai bei žeminančiai elgiantis su Saudo Arabijos piliečiu Mustafa Ahmed al-Hawsawi, šiuo metu kalinamu Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau tekste - JAV) valdžios institucijų.

2013 m. rugsėjo 27 d. nutarimu prokuroras atsisakė pradėti ikiteisminį tyrimą.

Pareiškėjai, nesutikdami su prokuroro nutarimu, pateikė skundą Vilniaus miesto apylinkės teismui, kuriame nurodė, kad prokuroras, priimdamas 2013 m. rugsėjo 27 d. nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, neįsigilino į pareiškėjų pateiktus duomenis, savarankiškai neatliko duomenų analizės ir netinkamai interpretavo 2011 m. sausio 14 d. nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą, dėl to prokuroro nutarimas naikintinas.

Vilniaus miesto apylinkės teismas 2013 m. gruodžio 6 d. nutartimi pareiškėjų skundą atmetė. Savo sprendimą žemesnės instancijos teismas motyvavo tuo, kad nagrinėdamas pareiškėjų skundą, prokuroras rėmėsi nutraukto ikiteisminio tyrimo duomenimis, t. y. įvertino ikiteisminio tyrimo, kuriuo metu buvo nustatytos su pareiškėjų skundu susijusios aplinkybės, duomenis. Tokie prokuroro pareiškimų nagrinėjimo tvarka pasirinkta tinkamai, kadangi pareiškėjai kelia iš esmės analogiškus klausimus dėl galimo JAV Centrinės žvalgybos valdybos (toliau tekste – CŽV) sulaikytų asmenų pervežimo ir kalinimo Lietuvos Respublikos teritorijoje, todėl, vertindamas pareiškėjų nurodytas aplinkybes, prokuroras galėjo vadovautis duomenimis, kurie buvo nustatyti ir patikrinti nutraukto ikiteisminio tyrimo Nr. 01-2-00016-10 metu. Be to, vien tai, kad Mustafa Ahmed al-Hawsawi atvejis nėra įtrauktas į ikiteisminio tyrimo Nr. 01-2-00016-10 dalyką, bei nėra minimas kitose 2011 m. sausio 14 d. nutarimo nutraukti ikiteisminį tyrimą Nr. 01-2-00016-10 dalyse, nedaro skundžiamo prokuroro nutarimo dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą neteisėtu.

Kaip jau minėta, nutrauktu ikiteisminiu tyrimu Nr. 01-2-00016-10 nebuvo nustatyti neteisėti JAV CŽV veiksmai, kartu su Lietuvos Respublikos pareigūnais neteisėtai gabenant ir laikant suimtuosius Lietuvos Respublikos teritorijoje. Dėl to žemesnės instancijos teismas nepagrįstu laikė pareiškėjų skundo argumentą, kad prokuroras nesivadovavo Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau tekste – BPK) 168 str. 1 d. nuostatomis, ir neatliko jokių pareiškimų patikrinimo ir leistinų tyrimo veiksmų. Be to, patikrinus nutraukto ikiteisminio tyrimo Nr. 01-2-00016-10 duomenis, matyti, kad jame buvo tirtos pareiškėjų nurodytos aplinkybės dėl 2002-2005 metais lėktuvų, tame tarpe ir Nr. N787WH, kuriuo neva neteisėtai į Lietuvą ir iš jos buvo gabentas ir joje laikomas Mustafa Ahmed al-Hawsawi, skrydžio. Konkrečiu atveju, Lietuvos Respublikos BPK 217 str. nuostatos dėl ikiteisminio tyrimo Nr. 01-2-00016-10 atnaujinimo prokuroras negalėjo taikyti, kadangi pareiškėjai nebuvo ir nėra ikiteisminio tyrimo Nr. 01-2-00016-10 proceso dalyviai (Lietuvos Respublikos BPK 217 str. 1 d.).

Skundu aukštesnės instancijos teismui pareiškėja prašo panaikinti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 13 d. nutartį ir priimti naują sprendimą - įpareigoti Lietuvos Respublikos generalinę prokuratūrą atlikti išsamų tyrimą dėl pareiškėjos VŠĮ „Žmogaus teisių stebėjimo institutas“ ir organizacijos „REDRESS“ 2013 m. rugsėjo 13 d. pareiškime (ir jo prieduose) Generalinei prokuratūrai nurodytų aplinkybių.

Skunde pareiškėja nurodo nesutinkanti su žemesnės instancijos teismo sprendimu, kadangi teismas neatsižvelgė į reikšmingas 2013 m. rugsėjo 13 d. pareiškime Generalinei prokuratūrai (toliau tekste - pareiškimas) ir 2013 m. spalio 8 d. skunde teismui išdėstytas faktines aplinkybes, savarankiškai nevertino papildomų prokuroro veiksmų poreikio (Lietuvos Respublikos BPK 168 str. 1 d.) šių aplinkybių kontekste, netinkamai pritaikė Lietuvos Respublikos BPK 3 str. 1 d. 1 p. ir priėmė nepagrįstą sprendimą netenkinti pareiškėjos skundo.

Nurodo, kad Mustafa Ahmed al-Hawsawi Pakistano pareigūnų buvo sulaikytas 2003 m. kovo 1 d. Pakistane, perduotas JAV pareigūnams ir išgabentas iš Pakistano į „saugomą vietą“; jam priskirtas „aukštos žvalgybinės vertės“ suimtojo statusas. Mustafa Ahmed al-Hawsawi, kaip ir kitiems keturiolikai AVS, buvo taikoma CŽV parengta „sustiprintų tardymo metodų“ programa, kurios metu suimtieji specialiais CŽV samdytų skrydžių maršrutais buvo gabenami po Azijos, Amerikos ir Europos valstybes ir laikomi bei tardomi ten įsteigtuose slaptuose kalniniuose centruose. Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų ir nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą išvadamis, CŽV programos vykdymo metu prieš suimtuosius naudoti tardymo metodai prilygo kankinimams, žiauriam, nežmoniškam bei orumą žeminančiam elgesiui, draudžiamam tarptautinės teisės.

JAV Gynybos departamento duomenimis, 2006 m. rugsėjo 4 d. Mustafa Ahmed al-Hawsawi buvo perkeltas į Gvantamo karinę bazę Kuboje, kur šiuo metu tebelaikomas suėmimo. JAV Gynybos departamentas neskelbia, kur Mustafa Ahmed al-Hawsawi buvo laikomas nuo 2003 m. kovo 1 d. iki 2006 m. rugsėjo 4 d., tačiau tarptautinių institucijų ir pareigūnų tyrimų ataskaitų bei CŽV samdytų skrydžių maršrutų duomenų visuma suponuoja, jog šiuo periodu Mustafa Ahmed al-Hawsawi buvo laikomas Lietuvoje. Susisteminta šių duomenų analizė pareiškėjos ir organizacijos „REDRESS“ buvo pateikta Generalinei prokuratūrai 2013 m. rugsėjo 13 d. su prašymu pradėti ikiteisminį tyrimą dėl galimų nusikalstamų veikų, įvykdytų Lietuvoje Mustafa Ahmed al-Hawsawi atžvilgiu.

Mustafa Ahmed al-Hawsawi parodymai apie tai, kur jis buvo laikomas ir kaip su juo buvo elgiama nuo 2003 m. kovo 1 d. iki 2006 m. rugsėjo 4 d., pareiškimo prokuratūrai pateikimo metu buvo įslaptinti ir galėjo būti prieinami tik juos išslaptinus JAV teisės aktų nustatyta tvarka.

Komunikuoti suimtas gali su savo gynėju Walter Ruiz, turinčiu leidimą susipažinti su įslaptinta informacija, tačiau gynėjui taikomas įslaptintos informacijos atskleidimo apribojimas, už kurio nesilaikymą jis gali būti patrauktas atsakomybėn. Taigi, suimtojo Mustafa Ahmed al-Hawsawi galimybės duoti parodymus, tiesiogiai ar per savo atstovą naudotis kitomis procesinėmis teisėmis bei teisinės gynybos priemonėmis Lietuvoje yra ypatingai apsunkintos. Nei prokuroras, priimdamas nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, nei teismas, vertindamas prokuroro nutarimo teisėtumą ir pagrįstumą, į aukščiau išvardintas faktines aplinkybes neatsižvelgė, jų netyrė ir nevertino.

Teismas atmetė pareiškėjos argumentą, kad prokuroras neatliko jokių pareiškimo patikrinimo ir leistinų tyrimo veiksmų (Lietuvos Respublikos BPK 168 str. 1 d.), kadangi, kaip nustatė teismas, nutrauktu ikiteisminiu tyrimu Nr. 01-2-00016-13 nebuvo nustatyti neteisėti JAV CŽV veiksmai, kartu su Lietuvos Respublikos pareigūnais neteisėtai gabenant ir laikant suimtuosius Lietuvos Respublikos teritorijoje. Teismas, priimdamas sprendimą, iš esmės rėmėsi prokuroro pateikta nutarimo nutraukti ikiteisminį tyrimą Nr. 01-2-00016-13 motyvų interpretacija, jog šio tyrimo metu buvo paneigtas CŽV sulaikytų asmenų kalinimo Lietuvos Respublikoje faktas, todėl, remiantis Lietuvos Respublikos BPK 3 str. 1 d. 1 p. baudžiamasis procesas negalimas. Tačiau iš nutarime nutraukti ikiteisminį tyrimą Nr. 01-2-00016-13 išdėstytų motyvų matyti, kad minėtas tyrimas buvo nutrauktas dėl to, jog tuo metu nebuvo surinkta pakankamai duomenų nusikalstamos veikos požymiams nustatyti, o ne kad apskritai buvo paneigtas įvykio, t. y. CŽV sulaikytų asmenų kalinimo Lietuvos Respublikoje, faktas. Nutarime nutraukti ikiteisminį tyrimą Nr. 01-2-00016-13 išdėstyti teiginiai, tokie kaip „ikiteisminio tyrimo metu negauta jokių duomenų“ (2 psl.) ar „tokia informacija apie galimai padarytas nusikalstamas veikas šio proceso sprendimo priėmimo metu nedisponuojama“ (3 psl.), rodo, jog priimant sprendimą, prokuratūra nebuvo surinkusi duomenų apie galimai padarytą nusikalstamą veiką. Tai, kad nutrauktu ikiteisminiu tyrimu Nr. 01-2-00016-13 nebuvo vienareikšmiškai paneigtas įvykio faktas, patvirtina ir pačios Generalinės prokuratūros teikiama informacija, tokia kaip Generalinės prokuratūros 2011 m. rugsėjo 29 d. pranešimas spaudai, kuriame nurodyta, kad gavus naujos informacijos tyrimas dėl galimai veikusių slaptų sulaikymo centrų būtų atnaujintas. Toks pareiškimas pareiškėjos vertinimu, suponuoja, kad prokuratūra sprendimo priėmimo metu neturėjo pakankamai duomenų apie nusikalstamą veiką, o ne kad tyrimu buvo paneigtas pats įvykis.

Nors pareiškėja neginčija paties nutarimo nutraukti ikiteisminį tyrimą Nr. 01-2-00016-13, tam tikri šio tyrimo trūkumai (neapklausti galimai nukentėję asmenys - CŽV „aukštos vertės suimtieji“) ir faktinės pareiškime Generalinei prokuratūrai nurodytos aplinkybės (46-63 paragrafai) dėl įtariamų nusikalstamų veikų, įvykdytų Mustafa Ahmed Al-Hawsawi atžvilgiu, buvo pakankamas pagrindas prokurorui neapsiriboti tik nutraukto ikiteisminio tyrimo išvadomis, o pačiam savarankiškai atlikti bent jau minimalius tyrimo veiksmus (Panevėžio apygardos teismo 2013 m. rugpjūčio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1 S-711-511/2013). Skunde pabrėžiama, jog pareiškėjų pareiškime nurodoma, apie galimai padaryta Lietuvos Respublikos BK 100 str. numatytą nusikalstamą veiką - tarptautinės teisės draudžiamą elgesį su žmonėmis, kuri yra labai sunkus nusikaltimas. Taigi, prokuroras privalėjo neapsiriboti nutraukto ikiteisminio tyrimo Nr. 01-2-00016-13 motyvais, o pareiškėjų prašyme nurodytas aplinkybes patikslinti ir išsiaiškinti, kad galėtų priimti teisėtą ir pagrįstą sprendimą dėl Lietuvos Respublikos BPK 3 str. 1 d. 1 p. aplinkybių egzistavimo ar jų nebuvimo. Tokia prievolė prokurorui atsiranda ir paaiškėjus, kad pareiškime ar liudytojų parodymuose nurodomos su įvykiu susijusios aplinkybės yra priešingos kitų liudytojų nurodytomis aplinkybėms (Panevėžio apygardos teismo 2013 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1 S-988-581/2013). Pareiškėjos įsitikinimu, kad priimtų pagrįstą sprendimą, prokuroras, nustatęs, jog nutraukto ikiteisminio tyrimo Nr. 01-2-00016-13 išvadose nurodytos aplinkybės skiriasi nuo pareiškime nurodytų aplinkybių, privalėjo atlikti bent minimalius pareiškime pateiktos informacijos patikrinimo veiksmus - apklausti galimai nukentėjusį asmenį ir/ar jo atstovą, taip pat asmenis, sulaikiusius Mustafa Ahmed al-Hawsawi ir nuo 2003 m. kovo 1 d. iki 2006 m. rugsėjo 4 d. laikiusius jį suėmimo, taip pat siekti informacijos iš JAV - valstybės, kurios pareigūnų žinioje buvo Mustafa Ahmed al-Hawsawi, institucijų. Nurodyti veiksmai nebuvo atlikti, todėl pareiškėja nesutinka su teismo teiginiu, jog vien tai, kad Mustafa Ahmed al-Hawsawi atvejis nebuvo įtrauktas į nutraukto ikiteisminio tyrimo Nr. 01-2-00016-13 dalyką, nedaro skundžiamo prokuroro nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą neteisėtu. Neatlikęs bent jau minimalių Lietuvos Respublikos BPK 168 str. 1 d. numatytų veiksmų, neišsiaiškinęs prieštaravimo tarp nutraukto ikiteisminio tyrimo Nr. 01-2-00016-13 išvadų ir aplinkybių, išdėstytų pareiškime, neapklaušęs Mustafa Ahmed al-Hawsawi ir/ar jo atstovo, taip pat asmenų, nuo 2003 m. kovo 1 d. iki 2006 m. rugsėjo 4 d., laikusių jį suėmimo, ir nenustatęs, kur Mustafa Ahmed al-Hawsawi buvo minėtu periodu, prokuroras objektyviai negalėjo priimti pagrįsto sprendimo, jog Lietuvos Respublikos BPK 3 str. 1 d. 1 p. nurodytos aplinkybės yra aiškios. Atitinkamai, tuo atveju, jeigu

šios aplinkybės nėra aiškios, ikiteisminis tyrimas privalo būti pradėtas. Atsisakęs tą padaryti, prokuroras nevykdė Lietuvos Respublikos BPK 2 str. nustatytos pareigos imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika. Pareiškėjos įsitikinimu, žemesnės instancijos teismas, neatsižvelgdamas į pateiktus argumentus dėl nutraukto ikiteisminio tyrimo Nr. 01-2-00016-13 trūkumų, į reikšmingas faktines aplinkybes, susijusias su Mustafa Ahmed al-Hawsawi padėtimi, neatsižvelgdamas į teismų suformuotą praktiką panašaus pobūdžio bylose, nepagristai nusprendė, jog nebuvo papildomų prokuroro veiksmų, numatytų Lietuvos Respublikos BPK 168 str. 1 d., poreikio, ir padarė nepagrįstą išvadą, kad yra aiškios Lietuvos Respublikos BPK 3 str. 1 d. 1 p. aplinkybės.

Pareiškėjos vertinimu, trumpas pareiškimo nagrinėjimo ir sprendimo priėmimo laikas – keturiolika dienų - rodo galimą tokio sprendimo skubotumą, pareiškime išdėstytų ir kitų susijusių duomenų įvertinimo paviršutiniškumą. Didžioji dalis su nutrauktu ikiteisminiu tyrimu Nr. 01-2-00016-13 susijusių duomenų sudaro valstybės paslaptį ir yra įslaptinti teisės aktų nustatyta tvarka. Prokurorui norint susipažinti su šiais duomenimis, reikėtų kreiptis dėl leidimo dirbti su konkrečia įslaptinta informacija; be to, prokuroras turėjo susipažinti su dideliu kiekiu nutraukto ikiteisminio tyrimo dokumentų (liudininkų apklausų, apžiūros protokolų ir kt.). Vertinant objektyviai, keturiolika dienų nėra pakankamas laikas šiems veiksams atlikti, todėl pareiškėjai kilo pagrįstų abejonių, kad prokuroras susipažino tik su nutarimo nutraukti ikiteisminį tyrimą Nr. 01-2-00016-13 išvadomis, ir vien jų pagrindu priėmė skubotą ir nepakankamai motyvuotą sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, o žemesnės instancijos teismas, vertindamas keturiolika dienų kaip pakankamą laiką prokuroro sprendimui priimti, neatsižvelgė į šios bylos mastą ir duomenų kompleksiskumą, netyrė, ar prokuroras susipažino su visais nutraukto ikiteisminio tyrimo Nr. 01-2-00016-13 duomenimis, ar tik su nutarimu nutraukti tyrimą, todėl nepagrįstai atmetė pareiškėjos argumentą dėl prokuroro sprendimo skubotumo ir nepakankamų motyvų (Lietuvos Respublikos BPK 168 str. 2 d.).

Skunde taip pat nurodoma, kad atmesdamas pareiškėjos skundą, teismas neatsižvelgė į Europos žmogaus teisių konvencijos, kuri yra sudedamoji Lietuvos teisės dalis (Konstitucinio teismo 1995 m. sausio 24 d. nutarimas), nuostatas bei Europos žmogaus teisių teismo suformuotą praktiką tokiose bylose. Pareiga prokurorui imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika kyla ne tik iš Lietuvos Respublikos BPK 2 str., bet ir iš Europos žmogaus teisių konvencijos (toliau tekste - Konvencija) 3 str., draudžiančio kankinimus, nežmonišką ir žeminantį orumą elgesį. Kad pagal Konvencijos 3 str. atsirastų pareiga atlikti veiksmingą tyrimą, užtenka asmens „tikėtinų teiginių“, jog valstybės pareigūnai jį kankino, nežmoniška ir žeminančiai su juo elgėsi (*Bekos and Koutropoulos v. Greece*, pareiškimo Nr. 15250/20, 2005 m. gruodžio 13 d. sprendimas, para. 53). Skaitant kartu su Konvencijos 1 str., įvirtinančiu, jog šalys garantuoja kiekvienam jų jurisdikcijoje esančiam žmogui teises ir laisves, apibrėžtas šios Konvencijos pirmame skyriuje, Konvencijos 3 str. nuostatos „netiesiogiai reikalauja atlikti kokios nors formos oficialų veiksmingą tyrimą“ (*Anca Mocanu and others v. Romania*, pareiškimų Nr. 10865/09, 45886/07 ir 32431108, 2012 m. lapkričio 13 d., para. 266). Savo praktikoje EŽTT yra nustatęs EŽTK 3 str. pažeidimą, kuomet „nebuvo atlikta teisminė ekspertizė, [...] nebuvo nustatyti ir apklausti liudytojai, [kurie dalyvavo ar matė]“ tam tikrus įvykius (*Hashiyev and Akayeva v. Russia*, pareiškimų Nr. 57942/00 ir 57945/00, 2005 m. vasario 24 d., para. 179). Byloje *El Masri v. Macedonia* (pareiškimo Nr. 39630109, 2012 m. gruodžio 12 d.) EŽTT pripažino, kad CŽV „sustiprintų tardymo metodų“ programa prieštarauja teisės viršenybės principui, o valstybės pareigūnų elgesys su nukentėjusiuoju prilygo Konvencijos 3, 5, 8 ir 13 straipsnio pažeidimams. Kaip byloje išaiškino EŽTT: „[...] Pareiškėjas sukūrė pagrindą *prima facie* bylai dėl atsakovo valstybės slaptųjų tarnybų aplaidumo, tai reiškia, kad tos valstybės atsakingos institucijos turėjo atlikti tyrimą, kaip numato Konvencijos 3 str. (para. 186).[...] Atsižvelgiant į nemažą kiekį netiesioginių įrodymų, prieinamų paraiškos teikimo metu, (prokuratūros pateikta) išvada neatitinka standarto, kuriuo turėtų vadovautis nepriklausoma institucija. Atsižvelgiant į šios bylos kompleksiskumą, pažeidimų rimtumą bei prieinamą informaciją, prokuroras turėjo pateikti nepriklausomą ir adekvačią išvadą (para. 189). EŽTT šioje byloje nustatė, kad teisėsaugos institucijos visada turi stengtis išsiaiškinti, kas iš tikrųjų atsitiko ir

neturėtų daryti skubotų ar nepagrįstų išvadų užbaigdamos ar nutraukdamos savo tyrimą. Pareigūnai turėtų imtis visų įmanomų veiksmų, kad gautų su byla susijusius įrodymus, įskaitant įvykio liudininkų parodymus ir teismo įrodymus. Bet kokia tyrimo spraga, kuri apsunkina galimybę nustatyti sužeidimų kilmę ar kaltų asmenų tapatybę, reikštų, kad tyrimas neatitiko nuodugnumo reikalavimo (*El Masri v. Macedonia*, para. 183). Kad tyrimas atitiktų nuodugnumo reikalavimą, pareigūnai turi aktyviai ieškoti informacijos ir imtis visų reikalingų žingsnių, siekiant gauti įrodymų (*Oneryildiz v. Turkey*, pareiškimo Nr. 48939/99, 2004 m. lapkričio 30 d., para. 94), o ne pasyviai laukti, kol kiti asmenys suteiks informaciją (*Al-Skeini and Others v. United Kingdom*, pareiškimo Nr. 55721107, 2011 m. liepos 17 d., paras. 163-167). Be to, valstybės pareiga proaktyviai atlikti tyrimą neišnyksta dėl kitų valstybių bendradarbiavimo trūkumo (*Varnava and others v. Turkey*, pareiškimo Nr. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 ir 16073/90, 2009 m. rugsėjo 18 d., para. 181-189). Pažymėtina, kad byloje dėl prievartinių dingimų ir įtarimų dėl asmenų kankinimų EŽTT vadovaujasi lanksčiu požiūriu, kuris leidžia teismui remtis „bet kokio pobūdžio įrodymais“ (*Ireland v. United Kingdom*, pareiškimo Nr. 5310171, 1978 m. sausio 18 d., para. 209), įskaitant ir „netiesioginius įrodymus, pagrįstus konkrečiais duomenimis“ (*Cakici v. Turkey*, pareiškimo Nr. 23657/94, 1999 m. liepos 8 d., para. 85). Lankstus požiūris į įrodymus yra itin svarbus, kuomet nesant tokio požiūrio, pareiškėjui būtų sukelti neįveikiami sunkumai siekiant teisingumo.

Teismas, atmetęs pareiškėjų skundą ir neįpareigojęs prokuroro pradėti ikiteisminio tyrimo dėl galimų nusikalstamų veikų Mustafa Ahmed al-Hawsawi atžvilgiu, nesuteikiant Mustafa Ahmed al-Hawsawi galimybės būti apklaustam, duoti parodymus ir pateikti savo įvykių versiją, nepagrįstai apribojo jo teisę į veiksmingą teisinę gynybą, įtvirtintą Konvencijos 13 str. Šis straipsnis įpareigoja valstybes užtikrinti veiksmingas teisinės gynybos priemones, kuriomis būtų galima apginti Konvencijoje įtvirtintas teises nacionaliniu lygmeniu, t. y. nacionalinėje teisinėje sistemoje privalo egzistuoti efektyvi teisinės gynybos priemonė, kuri būtų veiksminga praktikoje, ir kuri nebūtų nepagrįstai apribota valstybės institucijų veiksmais ar neveikimu (*Ilhan v Turkey*, pareiškimo Nr. 22277/93, 2000 m. birželio 27 d., para. 97). Efektyvi teisinės gynybos priemonė apima pareigą atlikti išsamų ir veiksmingą tyrimą, galintį vesti prie atsakingų asmenų identifikavimo ir patraukimo atsakomybėn, bei užtikrinanti veiksmingą nukentėjusiojo dalyvavimą tyrimo procese (*Ilhan v Turkey*, pareiškimo Nr. 22277/93, 2000 m. birželio 27 d., para. 97). Teismas, atmesdamas pareiškėjos skundą, neatsižvelgė į tai, jog prokuroro sprendimas prieštarauja EŽTT jurisprudencijoje suformuluotiems efektyvaus tyrimo standartams, neįvertino ir to, kad prokuroras nevykdė iš Konvencijos 13 str. kylančios pareigos, kilus įtarimams dėl Konvencijoje įtvirtintų teisių pažeidimo, atlikti veiksmingą ir išsamų tyrimą ir nukentėjusiam asmeniui užtikrinti praktinę galimybę dalyvauti tyrimo procese.

Į teismo posėdį niekas neatvyko, proceso dalyviai apie teismo posėdį informuoti išsiunčiant pranešimus.

Pareiškėjos skundas tenkintinas iš dalies.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau tekste – BPK) 2 str. nurodyta, kad prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatytų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika.

Aukštesnės instancijos teismas taip pat pažymi, jog Lietuvos Respublikos BPK 168 str. 1 d. nustatyta, kad prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą, o reikiamais atvejais – ir jų patikslinimą, atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą tik tuo atveju, kai nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi ar yra aiškios Lietuvos Respublikos BPK 3 str. 1 d. nurodytos aplinkybės. Aukštesnės instancijos teismas, susipažinęs sus skundo nagrinėjimui pateikta medžiaga, pritaria pareiškėjos skundo motyvams, jog ikiteisminį tyrimą atsisakyta pradėti skubotai ir neišsiaiškinus visų reikšmingų aplinkybių.

Nagrinėjamo skundo kontekste pažymėtina, jog ikiteisminis tyrimas Nr. 01-2-00016-13, kuris buvo atliekamas dėl galimai padarytų Lietuvos Respublikos BK 228 str., 291 ir 292 str. numatytų nusikalstamų veikų, šiuo metu yra nutrauktas, vadovaujantis Lietuvos Respublikos BPK

3 str. 1 d. 1 p. Prokuratūros nutarimas nutraukti minėtą ikiteisminį tyrimą yra įsiteisėjęs ir jo teisėtumo bei pagrįstumo klausimai nėra šio skundo nagrinėjimo dalykas.

Kaip matyti iš skundo turinio, jame keliamas prieš Saudo Arabijos pilietį Mustafa Ahmed al-Hawsawi galimai slaptuose CŽV kalėjimuose Lietuvos Respublikoje padarytų, Lietuvos Respublikos BK 100 str., 146 str., 292 str. numatytų nusikaltimų, Konvencijos 3 str. pažeidimo ir ikiteisminio tyrimo dėl to pradėjimo klausimas. Nors ikiteisminis tyrimas Nr. 01-2-00016-13 ir yra susijęs su Mustafa Ahmed al-Hawsawi atveju, jo nutraukimas negali būti laikomas besąlygišku pagrindu atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą dėl visai kito galimai padarytų nusikalstamų veikų subjekto, t. y. Mustafa Ahmed al-Hawsawi, todėl, skirtingai negu teigiama žemesnės instancijos teismo nutartyje, Lietuvos Respublikos BPK 3 str. 1 d. 8 p., nagrinėjamu atveju, negali būti taikomas.

Skunde teigiama, kad šiuo metu Mustafa Ahmed al-Hawsawi laikomas Gvantanamo bazės kalėjime, jo galimybės duoti parodymus, tiesiogiai ar per savo atstovą naudotis kitomis procesinėmis teisėmis bei teisinės gynybos priemonėmis Lietuvoje yra ypatingai apsunkintos. Be to, atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą medžiagoje nėra jokios informacijos, kad minėtas asmuo bandytas apklausti dėl galimai Lietuvos Respublikoje jo atžvilgiu padarytų nusikalstamų veikų, nėra aiški Mustafa Ahmed al-Hawsawi pozicija ir dėl ikiteisminio tyrimo Lietuvos Respublikoje inicijavimo jo vardu. Kadangi nagrinėjama situacija yra susijusi su galimu pamatinių vertybių, įtvirtintų tiek Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, tiek Konvencijoje, tiek tarptautiniuose dokumentuose pažeidimu, Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijos privalo į tai tinkamai reaguoti. Pasinaudojimas Lietuvos Respublikos BPK 168 str. 1 d. numatyta galimybe patikrinti pareiškime nurodytą informaciją, t. y. apklausiant Mustafa Ahmed al-Hawsawi ir jo gynėją, bei užklausančias JAV atsakingas institucijas dėl galimo šio asmens neteisėto gabenimo ir kalinimo, kaip to prašoma pirminiame pareiškime dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, prieš darant kategoriškas išvadas, kad nebuvo padarytos nusikalstamos veikos, laikytina ne pertekliniu veiksmu, o būtinybe. Nagrinėjamu atveju, išankstinis konstatavimas, jog nebuvo padaryta veika, turinti nusikaltimo požymių, nepasinaudojus Lietuvos Respublikos BPK 168 str. 1 d. prokurorui suteiktais įgaliojimais dėl pareiškimo patikrinimo, paneigtų iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos kylančią asmens ir visos visuomenės teisę į saugumą nuo nusikalstamų kėsinių bei asmens teisę į tinkamą teisinį procesą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18 str. 1 d. numato pareigą prokurorui organizuoti tyrimą ir vadovauti jam taip, kad būtų surinkta objektyvi, išsami informacija, kuri patvirtintų ar paneigtų, jog buvo padaryti veiksmai, turintys nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Taigi, šiuo atveju, tokia išvada yra galima tik surinkus, ar bent jau pabandžius surinkti bei įvertinus minėtus papildomus duomenis. Esant nurodytų aplinkybių visumai, prokuroro nutarimas naikintinas, kaip nepagrįstas.

Pažymėtina ir tai, kad įstatymas nenumato teismui galimybės įpareigoti prokurorą pradėti ikiteisminį tyrimą, kaip to prašoma pareiškėjos skunde, nes, vadovaujantis Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 3 str. 2 d., prokuroras sprendimus priima savarankiškai ir vienvaldiškai, vadovaudamasis įstatymais ir protingumo principu, gerbdamas asmens teises ir laisves, vadovaudamasis pateiktų, patikrintų faktinių duomenų visetu. Nagrinėjamu atveju, aukštesnės instancijos teismas tikrina žemesnės instancijos teismo nutarties, kuria paliktas galioti Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento prokuroro Antano Stepučinsko 2013 m. rugsėjo 27 d. nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą teisėtumą ir neturi įgaliojimo įpareigoti prokurorą pradėti ikiteisminį tyrimą.

Teismas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos BPK 442 str. 1 d. 2 p.,

n u t a r i a :

Vilniaus miesto apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjo 2013 m. gruodžio 6 d. nutartį panaikinti ir dėl skundo priimti naują sprendimą.

Panaikinti Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento prokuroro Antano Stepučinsko 2013 m. rugsejo 27 d. nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

Nutartis galutinė ir neskundžiama.

Teisėja

(parašas)

Virginija Pakalnytė-Tamošiūnaitė

Nuorašas tikras:

